

April 2020

Guide i arbetet med de fyra stegen som utbildningsanordnare

Alla utbildningsanordnare är skyldiga att motverka diskriminering och främja lika möjligheter i utbildningen. För att uppfylla lagkraven ska institutionen arbeta utifrån samtliga diskrimineringsgrunder inom följande områden:

- antagning och rekrytering
- undervisningsformer och organisering av utbildning
- examinationer och bedömningar
- studiemiljö
- studier och föräldraskap

Detta dokument är en beskrivning av en arbetsprocess som institutionen kan använda sig av för att systematiskt, i fyra steg, arbeta med detta.

Samverkan med studentrepresentant och dokumentation av arbetet ska ske fortlöpande i alla fyra steg. Samordna gärna arbetet med det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Ta er gärna tid för en e-utbildning via Diskrimineringsombudsmannen (DO) innan start. <http://e-utbildning.do.se/hogskolan/>

Organisera arbetet

Ni som är prefekt har ansvar över studenternas arbets-/studiemiljö, där arbetet med dessa fyra steg är en del, men med utgångspunkt i diskrimineringslagen. Ni ansvarar över att det finns en arbetsgrupp. Använd gärna arbetsgrupper som redan finns, exempelvis institutionens samverkansgrupp, och avsätt tid och resurser. Ta gärna stöd av er handläggare för jämställdhet och lika villkor (JLV) vid fakulteten.

Ni ska löpande dokumentera ert arbete med aktiva åtgärder. Det räcker inte att dokumentera arbetet en gång per år. Alla de fyra stegen i arbetet med aktiva åtgärder ska dokumenteras, det vill säga undersökning, analys, åtgärder (inklusive tidsplanering) och uppföljning. Samverkan med studenter och eventuella andra berörda deltagare ska också dokumenteras. SLU har tagit fram en mall för dokumentation för att underlätta institutionernas arbete.

Steg 1 – Undersöka

Undersök om det finns risk för diskriminering eller repressalier eller om det finns andra hinder för studenters lika rättigheter och möjligheter i verksamheten.

Dokumentera er undersökning.

Ni ska undersöka samtliga sju diskrimineringsgrunder inom områdena antagning och rekrytering, undervisningsformer och organisering av utbildning, examinationer och bedömningar, studiemiljö samt möjlighet att förena studier och föräldraskap.

Det finns många sätt att kartlägga och undersöka risker för diskriminering och repressalier. Några exempel:

- Genomföra studentenkäter
- Använda kursvärderingar och utvärderingar efter praktik
- Genomföra återkommande samtal med studenter, studentkårer, lärare
- Gå igenom rutiner och regler för att granska hur dessa tillämpas och om de riskerar att diskriminera någon
- Analysera incidentrapporter
- Se över innehållet i kurslitteratur, undervisningsmaterial och litteraturlistor
- Se över kursplaner och utbildningsplaner
- Se över schemaläggning och tider för obligatoriska moment
- Se över hur studiemiljön kan anpassas för studenter med funktionsnedsättning

Antagning och rekrytering

Urvals- och behörighetsvillkoren ska vara utformade så att de inte innebär risk för att någon diskrimineras. Antagning till utbildning på grundnivå och avancerad nivå sker centralt, medan antagning till forskarutbildning sker på institutionsnivå. Undersök hur antagningen går till i praktiken och hur institutionen bemöter sökande under rekryteringsprocessen.

Högskolor ska undersöka och vid behov vidta åtgärder så att utbildningarna kan attrahera sökande oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Det kan handla om hur utbildningarna beskrivs i högskolans marknadsföring, informationsmaterial och i kontakter med potentiella sökande.

Undervisningsformer och organisering

Området undervisningsformer och organisering av utbildningen gäller bland annat hur SLU genomför undervisningen; föreläsningar, seminarier, distansundervisning, online-kurser och liknande. Det kan också handla om att se över när och var undervisningen äger rum.

Arbetet i den här delen handlar om att undersöka om det finns någon risk för att undervisningens form och organisering kan ha en negativ inverkan på någon grupp studenter och om det finns ett samband med en eller flera diskrimineringsgrunder.

Examinationer och bedömningar

Universitetet ska säkerställa att kursplaner och andra regler för bedömningar inte riskerar att försämra möjligheterna för någon grupp oavsett diskrimineringsgrund. Det handlar också om att undersöka om det i det praktiska arbetet och tillämpningen av regler och rutiner finns någon risk för att bedömningar av studenternas studieprestationer medvetet eller omedvetet påverkas av faktorer som har samband med någon diskrimineringsgrund. Följs SLU:s regler kring anonymiserade skriftliga tentamina? Arbetet kan även vara inriktat på utbildning av personalen i dessa frågor.

Studiemiljö

Begreppet studiemiljö omfattar både den fysiska och den sociala miljön. I den fysiska studiemiljön ingår t.ex. lokaler, hjälpmedel och utrustning. Den sociala studiemiljön omfattar bl.a. bemötande, tilltal och former för umgänge. I arbetet ingår också att undersöka risker för trakasserier eller sexuella trakasserier.

Undersökningen kan även omfatta t.ex. hur jargongen är bland studenter och lärare och om det förekommer rasistiska, sexistiska eller på annat sätt nedsättande kommentarer eller skämt. För ett resonemang kring hur studiemiljön ser ut på institutionen kan följande frågor ställas:

- Vad har vi för föreställningar om studenterna och vilka konsekvenser får de i bemötandet?
- Upplever studenterna studiemiljön som trygg, öppen och inkluderande?
- När finns risker för exkludering?
- Känner studenter till hur de kan anmäla trakasserier eller sexuella trakasserier?
- Vet personalen om hur de ska hantera trakasserier eller sexuella trakasserier om de uppkommer?
- Vilken jargong finns bland studenter och lärare? Förekommer det sexistisk, rasistisk eller homofobisk jargong? Förekommer härskartekniker?
- Hur ser tillgängligheten ut i studiemiljön? Krävs särskilda åtgärder för att göra studiemiljön tillgänglig för alla, oavsett funktionsnedsättning såsom hörsel- och synnedsättning, dyslexi eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar?
- Hur upplever vi kultur och normer i vår studiemiljö? Finns det normer vi behöver belysa och förändra för att motverka diskriminering?

Studier och föräldraskap

Universitetet ska utreda behovet av åtgärder för att underlätta för studenter att kombinera studier med föräldraskap. Området handlar inte om att öka studenters möjligheter att ta med sig barn i undervisningen (det är i normalfallet inte tillåtet enligt SLU:s regler), utan att på andra sätt möjliggöra studier för personer med omsorgsansvar. Det handlar t.ex. om hur universitetet organiserar undervisningen,

när den förläggs, om vissa moment kan utföras på distans eller om det finns särskilda behov när det gäller lokalerna.

Steg 2 – Analysera

När kartläggningen och inventeringen är klara är det dags att analysera materialet och diskutera orsaker till de risker och hinder ni upptäckt. Dokumentera er analys.

Exempel på frågor att ställa:

- Vad kan skillnaden bero på?
- Har riskerna och hindren en koppling till en eller flera diskrimineringsgrunder?
- Hur skulle ni vilja att det såg ut?
- Vilka åtgärder kan vi vidta så att riskerna och hindren undanröjs/minskas?

Steg 3 – Åtgärder

Därefter ska ni bestämma vilka åtgärder som behöver vidtas. Det går inte att säga generellt vilka åtgärder ni ska genomföra utan det får ni bedöma utifrån de risker och hinder som ni har hittat i er undersökning och er analys. Åtgärderna ska genomföras så snart som möjligt. Ni ska bestämma följande:

- Vilka åtgärder ska vidtas?
- Vem är ansvarig för att åtgärderna genomförs?
- När ska åtgärderna vara utförda?

Enligt lagen ska ni vidta de åtgärder som skäligen kan krävas. Vad som är skäligt kan vara olika från fall till fall – det beror på vilka behov som finns i verksamheten med hänsyn till förutsättningar, resurser och andra omständigheter. Tänk på att inget identifierat problem får lämnas helt utan åtgärd. Åtgärderna som genomförs får inte heller vara betydelselösa.

Om undersökningen inte visar på några risker för diskriminering eller andra hinder för lika rättigheter och möjligheter behöver ni inte vidta några åtgärder.

Dokumentera ändå arbetet.

Steg 4 – Följ upp och utvärdera

Har ni åstadkommit det ni ville genom de åtgärder som har genomförts – det vill säga, har ni undanröjt de risker och hinder som identifierades i undersökningen?

- Har ni genomfört alla åtgärder?
- Fick åtgärderna avsedd effekt?
- Var det några åtgärder som fungerade mindre bra?
- Behövs andra åtgärder?

Resultatet av uppföljningen och utvärderingen är ett bra underlag för nästa cykel av arbetet med aktiva åtgärder. Undersökningen i nästa cykel kan användas både för att fånga upp nya risker och hinder och för att se om tidigare upptäckta risker och hinder finns kvar.

Dokumentera uppföljningen. Använd gärna SLU:s mall för arbetet med aktiva åtgärder även för detta steg.